

Ξετυλίγοντας τον ιστό της Ρωσίας: Η αλληλεπίδραση μεταξύ των δυτικών Βαλκανίων και των στρατηγικών συμφερόντων της Μόσχας στη σκιά του πολέμου στην Ουκρανία

1. Εισαγωγή

Τα Δυτικά Βαλκάνια έχουν σημαντική αξία τόσο για το NATO και την ΕΕ όσο και για τη Ρωσία. Ιστορικά, η Ρωσία καθιερώθηκε ως προστάτης των χριστιανικών πληθυσμών στην περιοχή κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διατηρώντας στενές σχέσεις με τα κράτη στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων των μελών του NATO, μέχρι πρόσφατα. Ωστόσο, το γεωπολιτικό τοπίο άλλαξε δραματικά μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, οδηγώντας στην επιδείνωση των διπλωματικών σχέσεων με τις χώρες μέλη του NATO στα Βαλκάνια, με ορισμένες από αυτές να φτάνουν μέχρι και του σημείου της εχθρότητας. Παρά ταύτα, οι ιστορικοί δεσμοί της Ρωσίας, ιδίως με τη Σερβία και τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (Β-Ε), παραμένουν ισχυροί. Η παρούσα ανάλυση έχει ως στόχο να διερευνήσει τις επιπτώσεις του Ρώσο-ουκρανικού πολέμου στην κατάσταση ασφαλείας στις χώρες της περιοχής που δεν ανήκουν στο NATO και συγκεκριμένα τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Σερβία και το Κόσοβο οι οποίες εφεξής στο παρόν κείμενο, θα αναφέρονται συλλογικά με τον όρο "Δυτικά Βαλκάνια".

2 Γεωπολιτικός ανταγωνισμός

Ο ανταγωνισμός μεταξύ της Ρωσίας και των Δυτικών δυνάμεων, ιδίως του NATO, για επιρροή στα Δυτικά Βαλκάνια διαμορφώνεται από μια σειρά γεωπολιτικών, πολιτιστικών και οικονομικών παραγόντων. Ο ανταγωνισμός αυτός χαρακτηρίζεται από αποκλίνοντα στρατηγικά συμφέροντα, την ιστορική κληρονομιά και τη συνεχιζόμενη σύγκρουση στην Ουκρανία.

Από τη πλευρά της Ρωσίας, τα Δυτικά Βαλκάνια αντιπροσωπεύουν μια κρίσιμη ζώνη ασφαλείας (buffer zone) έναντι της επέκτασης του NATO και της ΕΕ, καθώς είναι η μόνη περιοχή στην ηπειρωτική Ευρώπη που οι χώρες της εξακολουθούν να μην είναι μέλη της ΕΕ ή/και του NATO.

Επιπλέον και σε αντίθεση με τη σοβιετική εποχή -όπου οι πολιτικές της Σοβιετικής Ένωσης υποκινούνταν κυρίως από την κομμουνιστική ιδεολογία- η σημερινή πολιτική ελίτ στη Μόσχα, συμπεριλαμβανομένου και του προέδρου Πούτιν, καθοδηγείται πρωτίστως από εθνικιστικές ιδεολογίες θεμελιωμένες στη σλαβική κληρονομιά και τον ορθόδοξο χριστιανισμό. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία αντιλαμβάνεται τον εαυτό της ως τον φυσικό ηγέτη και προστάτη των Σλαβόφωνων χριστιανών στην περιοχή. Τα παραπάνω δημιουργούν τις προϋποθέσεις για Ρωσική επιρροή στην περιοχή, θεμελιωμένα σε εθνοτικά, εθνικιστικά και θρησκευτικά συναισθήματα. Η ιδεολογική αυτή προσέγγιση αντανάκλαται και στην περίπτωση της Ουκρανίας, η οποία σύμφωνα με τη Μόσχα είναι ο "χαμένος αδελφός", παραπλανημένος από τις δυτικές επιρροές και κυβερνώμενος από μια "ναζιστική" πολιτική ηγεσία¹. Κατά συνέπεια, η Ρωσία διεκδικεί δικαιωματικά το "αναφαίρετό της" δικαίωμα για επεμβατική

¹ Vladimir Putin, "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians", 12 Jul 2021, accessed 10 September 2024, <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/66181>.

παρουσία τόσο στην Ουκρανία όσο και στα Δυτικά Βαλκάνια, με στόχο να αποτρέψει αυτό που θεωρεί ως Δυτική καταπάτηση της περιοχής επιρροής της.

Από την άλλη πλευρά, η Δύση και κυρίως το NATO, προσεγγίζουν τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων ως μέρος της ευρύτερης στρατηγικής τους για την ενσωμάτωση αυτών στις Ευρω-ατλαντικές δομές. Τα Δυτικά Βαλκάνια αναγνωρίζονται

Article 31 of the 2024 Washington Summit Declaration «The Western Balkans and the Black Sea regions are of strategic importance for the Alliance. We remain strongly committed to their security and stability»

από το NATO ως περιοχή-κλειδί στο πλαίσιο της νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης, ιδίως όσον αφορά την αντιμετώπιση της ρωσικής επιθετικότητας και τη διασφάλιση της σταθερότητας σε μια περιοχή που ιστορικά χαρακτηρίζεται από αστάθεια. Η στρατηγική αξία της περιοχής για το NATO υπογραμμίζεται με το άρθρο 31 της Διακήρυξης της Συνόδου Κορυφής της Ουάσιγκτον του 2024, το οποίο

αναφέρει ρητά ότι: "Τα Δυτικά Βαλκάνια και οι περιοχές της Μαύρης Θάλασσας είναι στρατηγικής σημασίας για τη Συμμαχία. Παραμένουμε σθεναρά προσηλωμένοι στην ασφάλεια και τη σταθερότά τους"². Η δήλωση αυτή υποδηλώνει επίσης τη συσχέτιση που κάνει η Συμμαχία μεταξύ των εξελίξεων στα Δυτικά Βαλκάνια και της κατάστασης στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας εν μέσω της συνεχιζόμενης σύγκρουσης στην Ουκρανία.

Παρά τη συνεχή στρατιωτική παρουσία του NATO στην περιοχή τα τελευταία 25 χρόνια, η κατάσταση ασφαλείας στα Δυτικά Βαλκάνια παραμένει ασταθής και το μέλλον των χωρών της περιοχής αβέβαιο. Η συμφιλίωση παραμένει άπιαστο όνειρο ενώ ο αναθεωρητισμός αναδύεται όλο και πιο συχνά. Οι εθνικές εντάσεις στο Κοσσυφοπέδιο έχουν κλιμακωθεί σημαντικά τα τελευταία πέντε χρόνια με τη Σερβία να έχει κινητοποιήσει τις ένοπλες δυνάμεις της πλησίον της Διοικητικής Οριογραμμής (Administrative Boundary Line – ABL) με το Κόσοβο σε τρεις διαφορετικές περιπτώσεις από το 2019 μέχρι σήμερα. Ταυτόχρονα, ο πρόεδρος της Σερβικής Δημοκρατίας της Β-E, Μίλοραντ Ντόντικ, έχει γίνει όλο και πιο διεκδικητικός στην επιδίωξη της απόσχισης της οντότητας από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη.

Σε αυτό το πλαίσιο, το NATO θεωρεί τα Δυτικά Βαλκάνια ως μια "εκκρεμότητα", που δεν έχει την πολυτέλεια να παραβλέψει, καθώς μια αναζωπύρωση των συγκρούσεων παρόμοιες με αυτές της δεκαετίας του 90' θα είχε άμεσες και σοβαρές επιπτώσεις στην ασφάλεια της Ευρώπης, καθώς τα Δυτικά Βαλκάνια δεν βρίσκονται στην περιφέρειά της, όπως η Ουκρανία, αλλά στην καρδιά της, περιτριγυρισμένα από κράτη μέλη του NATO και της ΕΕ.

3. Τι κάνει τα Δυτικά Βαλκάνια σημαντικά για το NATO και τη Δύση στη σκιά του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας;

Η αναζωπύρωση των συγκρούσεων στα Δυτικά Βαλκάνια θα μπορούσε να έχει σοβαρό αντίκτυπο και πολύπλευρες επιπτώσεις στην αρχιτεκτονική ασφαλείας της

² Washington Summit Declaration, North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024, accessed 27 July 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.

Δύσης. Από την έναρξη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, υπάρχει μια επίμονη υπέρπυουσα ανησυχία σχετικά με το ενδεχόμενο η Ρωσία να κλιμακώσει τις στρατιωτικές της ενέργειες, είτε κάθετα -όπως π.χ. με τη χρήση μη στρατηγικών πυρηνικών όπλων στην Ουκρανία- είτε οριζόντια, υποδαυλίζοντας την αστάθεια και προκαλώντας κρίσεις σε περιοχές όπως η Μολδαβία και τα Δυτικά Βαλκάνια.

Σε περίπτωση που η Ρωσία επιλέξει να ακολουθήσει μια τέτοια στρατηγική, διαθέτει μια σειρά εργαλείων στη διάθεσή της, όπως πολιτικές επιρροές, επιχειρήσεις στον κυβερνοχώρο, εκστρατειών παραπληροφόρησης, αλλά και ανατρεπτικών δράσεων με τη χρησιμοποίηση ρωσικών ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών και τοπικών εθνικιστικών παραστρατιωτικών ομάδων. Μέσω αυτών, η Ρωσία θα μπορούσε να επιδεινώσει και στη συνέχεια να εκμεταλλευτεί τις υφιστάμενες διαπεριφερειακές και ενδοπεριφερειακές εθνικές εντάσεις.

Δεδομένης της γεωγραφικής εγγύτητας των Δυτικών Βαλκανίων με τα κράτη μέλη του NATO, είναι σχεδόν βέβαιο ότι μια αναζωπύρωση των συγκρούσεων - είτε με τη μορφή μιας πιθανής στρατιωτικής επέμβασης της Σερβίας στο βόρειο Κόσοβο είτε με την απόσχιση της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης - θα μετατοπίσει το διεθνές ενδιαφέρον από τον πόλεμο Ρωσίας-Ουκρανίας προς τα Βαλκάνια. Αυτό με τη σειρά του θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της διεθνούς οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας προς την Ουκρανία, όπως ακριβώς συνέβη με τη σύγκρουση Ισραήλ-Χαμάς στη Γάζα τον Οκτώβριο του 2023. Για την Ουκρανία, ακόμη και μια σύντομη παύση της Δυτικής βοήθειας στην παρούσα φάση του πολέμου θα είναι καταστροφική, επηρεάζοντας σοβαρά τις ικανότητες της να συγκρατήσει την επιθετική ορμή της Ρωσίας.

Για το NATO και τις δυτικές δυνάμεις, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δημιούργησε μια νέα αίσθηση επείγοντος όσον αφορά την επίλυση των προβλημάτων στα Δυτικά Βαλκάνια. Η αβεβαιότητα που επικρατεί στην περιοχή την καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτη σε ξένες κακόβουλες επιρροές, ένα σενάριο που το NATO δεν έχει την πολυτέλεια να παραβλέψει. Από το 2022, μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Μαδρίτης, όπου το NATO χαρακτήρισε τη Ρωσία ως "την πιο σημαντική και άμεση απειλή για τους Συμμάχους", αναπτύχθηκε μια σειρά από σχέδια για την άμυνα της Συμμαχίας έναντι της Ρωσίας, τα λεγόμενα Περιφερειακά Σχέδια Άμυνας (Regional Defence Plans). Ένα από αυτά τα σχέδια αφορά στις περιοχές της Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας και τελεί υπό την ηγεσία της Νατοϊκής Διακλαδικής Διοίκησης Δυνάμεων στη Νάπολη. Με μια πρόχειρη ματιά σε ένα χάρτη της Ευρώπης εύκολα γίνεται αντιληπτός ο κρίσιμος ρόλος που διαδραματίζουν τα Δυτικά Βαλκάνια στην εκτέλεση τέτοιων σχεδίων καθώς βρίσκονται στην περιοχή μετόπισθεν των Συμμάχων σε πιθανά μελλοντικά μέτωπα συγκρούσεων (Μαύρη Θάλασσα ή/και Μεσόγειος). Έτσι, τα Δυτικά Βαλκάνια αποκτούν πλέον και σημαντική επιχειρησιακή αξία για το NATO καθώς μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα των Συμμαχικών αμυντικών επιχειρήσεων. Επομένως, η διασφάλιση της σταθερότητας στα Δυτικά Βαλκάνια δεν είναι απλώς ένα δευτερεύον ζήτημα ασφαλείας αλλά αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου στρατηγικού σχεδιασμού του NATO και της Δύσης απέναντι στη ρωσική επιθετικότητα.

4. Μια σουρεαλιστική κατάσταση, μέρος της ρεαλιστικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων και της εξωτερικής πολιτικής

Πριν αναλύσουμε τις επιπτώσεις του, ας περιγράψουμε πρώτα το σουρεαλιστικό σκηνικό που αναδεικνύει ο πόλεμος στην Ουκρανία για τις χώρες και τις οντότητες των Δυτικών Βαλκανίων και τη Ρωσία.

Ξεκινώντας από το Κόσοβο, από την έναρξη του πολέμου, οι Αρχές του Κοσόβου ευθυγραμμίστηκαν απερίφραστα με τη Δύση, επιβάλλοντας κυρώσεις κατά της Ρωσίας και υποστηρίζοντας την Ουκρανία, παρά το γεγονός ότι η Ουκρανία δεν αναγνωρίζει το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος. Η Σερβία από την άλλη, προσπαθεί να ακολουθήσει μια πολιτική εξισορρόπησης μεταξύ Δύσης και Ρωσίας, απέχοντας από την επιβολή κυρώσεων κατά της Ρωσίας υποστηρίζοντας όμως παράλληλα την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας. Η Σερβία παραλληλίζει τις καταστάσεις στην Κριμαία και το Ντονμπάς με τις δικές της προσπάθειες να διατηρήσει τον έλεγχο του Κοσσυφοπεδίου.

Στη συνέχεια, έχουμε τη Σερβική Δημοκρατία στη Β-Ε, η οποία αξιοποιεί το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των λαών για να προωθήσει την αποσχιστική της ατζέντα. Μια προσέγγιση που αντικατοπτρίζει το ρωσικό αφήγημα σχετικά με την περίπτωση της Κριμαίας και του Ντονμπάς και κατά συνέπεια τη δικαιολόγηση του πολέμου στην Ουκρανία. Ταυτόχρονα όμως η Σερβική Δημοκρατία της Β-Ε καταδικάζει την ανεξαρτησία του Κοσόβου από την Σερβία.

Η Ρωσία με τη σειρά της, εκμεταλλεύεται την περίπτωση του Κοσόβου χτίζοντας ένα αφήγημα στην προσπάθειά της να εκλογικεύσει την εισβολή και την επακόλουθη προσάρτηση της Κριμαίας και του Ντονμπάς. Σύμφωνα με Ρώσους αξιωματούχους, όπως ακριβώς το Κόσοβο στο πλαίσιο της αυτοδιάθεσης επιδιώκει την ανεξαρτησία του -με την υποστήριξη του NATO- έτσι και το Ντονμπάς και η Κριμαία έχουν το δικαίωμα να αποσχιστούν από την Ουκρανία, αυτή τη φορά με την υποστήριξη της Ρωσίας. Κατά ειρωνικό τρόπο, ενώ η Ρωσία δεν αναγνωρίζει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, ενεργεί ταυτόχρονα ως εγγυητής της αυτοδιάθεσης για περιοχές όπως το Ντονμπάς και της Κριμαία.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις που ενυπάρχουν στις διεθνείς σχέσεις και την εξωτερική πολιτική των κρατών στο πλαίσιο του ρεαλισμού, όπου η ισχύς και τα συμφέροντα συχνά υπερισχύουν των ιδεαλιστικών εννοιών της κυριαρχίας και της αυτοδιάθεσης. Σε αυτή τη σουρεαλιστική κατάσταση, οι παραλογισμοί της συμπεριφοράς των κρατών αποκαλύπτουν τις υποβόσκουσες εντάσεις και τους περίπλοκους γεωπολιτικούς συσχετισμούς που διαμορφώνουν την πραγματικότητα στα Δυτικά Βαλκάνια και τη σχέση των κρατών στην περιοχή τόσο με τη Ρωσία όσο και με τη Δύση.

5. Ο αντίκτυπος του πολέμου στην Ουκρανία, στη Ρωσική και τη Δυτική πολιτική στα Δυτικά Βαλκάνια

Λέγεται συχνά ότι "η ιστορία αγαπά τις ακούσιες ή απρόβλεπτες συνέπειες" και αυτό ισχύει πέραν πάσης αμφιβολίας στην περίπτωση των Βαλκανίων. Μια σημαντική ακούσια συνέπεια του πολέμου στην Ουκρανία είναι ότι επανέφερε στο προσκήνιο τον ρόλο της Ρωσίας στα Βαλκάνια - όχι λόγω των μέχρι σήμερα δραστηριοτήτων της, αλλά του τι θα μπορούσε δυνητικά να κάνει η Ρωσία στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων.

Στο διπλωματικό τομέα, η διαμεσολαβητική επιρροή της Ρωσίας στα Βαλκάνια απορρέει από τη θέση της ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και το συνακόλουθο δικαίωμα αρνησικυρίας που διαθέτει. Ένα δικαίωμα που η Ρωσία χρησιμοποιεί συχνά για να αποτρέψει την έκδοση δεσμευτικών ψηφισμάτων αντίθετων με τα συμφέροντά της συμπεριλαμβανομένων και των σχετικών για τα Δυτικά Βαλκάνια. Ωστόσο, θα πρέπει στο σημείο αυτό να υπογραμμίσουμε ότι ακόμη και πριν από τον πόλεμο στην Ουκρανία, οι

διαμεσολαβητικές δράσεις του ΟΗΕ στο θέμα του Κοσόβου ήταν περιορισμένες, και σε μεγάλο βαθμό εξαντλούνται στο ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ενώ για τη Β-Ε στην ανανέωση της εντολής της EUFOR. Οι προσπάθειες διαμεσολάβησης επί το πλείστον διεξάγονται είτε από το λεγόμενο Quint³ είτε από την ΕΕ. Έτσι, ο ρόλος της Ρωσίας μοιάζει με εκείνον του "μεγάλου αδελφού" που θα παρέμβαινε για να προστατεύσει τα συμφέροντα της Σερβίας, όποτε της ζητούνταν. Μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, ωστόσο, η αξιοπιστία της Ρωσίας ως διαμεσολαβητή έχει περαιτέρω μειωθεί εάν δεν έχει σχεδόν εκμηδενιστεί. Θεωρείται όλο και λιγότερο ως αξιόπιστος εταίρος για την επίλυση των Βαλκανικών προβλημάτων, ενώ παράλληλα και ο ρόλος της ως προστάτη των σερβικών συμφερόντων αμφισβητείται. Η Δύση, ιδίως η ΕΕ, έχει εντείνει τις διαμεσολαβητικές της προσπάθειες, με χαρακτηριστική περίπτωση τη Συμφωνία της Αχρίδας της 18ης Μαρτίου 2023, η οποία αποσκοπεί στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ του Κοσόβου και της Σερβίας και η οποία έγινε αποδεκτή -έστω και προφορικά- και από τους δύο. Η μετατόπιση αυτή της διαμεσολαβητικής ισχύος υπογραμμίζεται και από το γεγονός ότι η Σερβία δεν προσκάλεσε τη Ρωσία να συμμετάσχει σε καμία από τις πρόσφατες προσπάθειες διαμεσολάβησης. Σε απάντηση, η Ρωσία έχει υιοθετήσει μια αμυντική στάση, αποσκοπώντας στο να διατηρήσει στο μέτρο του δυνατού την πολιτική της επιρροή στην περιοχή μέσω της ενίσχυσης των πολιτικών κομμάτων και ηγετών στα Δυτικά Βαλκάνια που ευθυγραμμίζονται με τα συμφέροντα της Μόσχας ενώ επιδεικνύουν σκεπτικισμό και αντίδραση στην Ευρω-ατλαντική πορεία των χωρών τους.

Από οικονομικής άποψης, η επιρροή της Ρωσίας στα Δυτικά Βαλκάνια επικεντρώνεται ιστορικά γύρω από επενδύσεις σε στρατηγικούς τομείς όπως η ενέργεια. Ενώ η Ρωσία θεωρείται ένας από τους βασικούς προμηθευτές ενέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο, η ενεργειακή της επιρροή στα Δυτικά Βαλκάνια στην πραγματικότητα δεν είναι τόσο μεγάλη όσο συνήθως παρουσιάζεται. Για παράδειγμα, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Gazprom είναι ο μοναδικός προμηθευτής φυσικού αερίου-ωστόσο, το φυσικό αέριο αποτελεί μόνο το 3% περίπου του συνολικού ενεργειακού μείγματος της χώρας. Η Σερβία έχει επίσης, σχετικά μειωμένη ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία, με το φυσικό αέριο να αντιπροσωπεύει το 15-20% του συνολικού ενεργειακού μείγματος της χώρας ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη πρωτοβουλίες για περαιτέρω μείωση της ενεργειακής της εξάρτησής της από τη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό οι νέες διασυνδέσεις με τη Βουλγαρία έχουν ανοίξει τις σερβικές αγορές σε μη Ρωσικής προέλευσης φυσικό αέριο όπως LNG από Αλεξανδρούπολη ενώ πρόσφατα έχει υπογράψει συμφωνίες για την προμήθεια φυσικού αερίου με το Αζερμπαϊτζάν. Παρόλα αυτά η ιδιαιτερότητα με την Σερβία είναι ότι, η Gazprom διατηρεί τον έλεγχο σημαντικών υποδομών τόσο για το φυσικό αέριο όσο και της πετρελαϊκής βιομηχανίας της μέσω του σερβικού πετρελαϊκού κολοσσού NIS το πλειοψηφικό πακέτο του οποίου ελέγχει.

Η στρατιωτική συνεργασία αποτελεί εδώ και καιρό κεντρική συνιστώσα της πολύπλευρης Ρωσικής πολιτικής στα Δυτικά Βαλκάνια. Οι ιστορικοί στρατιωτικοί δεσμοί μεταξύ της Ρωσίας και της Σερβίας περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων αμυντικές προμήθειες, κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και ανταλλαγή πληροφοριών. Ωστόσο, μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, υπήρξε αξιοσημείωτη μείωση της στρατιωτικής συνεργασίας. Η Σερβία ανέστειλε το σύνολο των διμερών και πολυμερών

³ Είναι μια άτυπη ομάδα λήψης αποφάσεων που αποτελείται από τις ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο, όλες κράτη μέλη του NATO.

στρατιωτικών δραστηριοτήτων με άλλες χώρες και οργανισμούς, εκτός από εκείνες που συνδέονται με επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης. Παρόλα αυτά, και στο παραπάνω πλαίσιο οι ασκήσεις Σερβίας-ΗΠΑ "Platinum Wolf" (2023-2024), οι οποίες αποσκοπούν στην ενίσχυση της διαλειτουργικότητας κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων υποστήριξης της ειρήνης, συνεχίζονται απρόσκοπτα⁴. Η μείωση της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας και Σερβίας μπορεί να αποδοθεί και σε διάφορους άλλους παράγοντες που σχετίζονται με τον πόλεμο στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης των εγχώριων απαιτήσεων για τη στρατιωτική βιομηχανία της που εμποδίζουν την εκπλήρωση διεθνών συμβολαίων εξαγωγών αμυντικού υλικού αλλά και των διεθνών κυρώσεων κατά της Ρωσίας, τις οποίες η Σερβία ακολουθεί ανεπίσημα, διατηρώντας το προσώπιο της ουδετερότητας. Ως αποτέλεσμα, η Σερβία αναζητά εναλλακτικές λύσεις για την ενίσχυση της εθνικής της άμυνας, μειώνοντας έτσι την εξάρτησή της από τη ρωσική στρατιωτική υποστήριξη. Τα τελευταία τρία χρόνια, η Σερβία προμηθεύτηκε αμυντικό εξοπλισμό από τη Γαλλία, Κίνα, και τις ΗΠΑ, ενώ παράλληλα επενδύει σημαντικά στην εγχώρια αμυντικής της βιομηχανίας.

Η κατάσταση στη Β-Ε είναι ιδιαίτερα περίπλοκη, με τις δύο οντότητες της Σερβικής Δημοκρατίας και την Ομοσπονδία της Βοσνίας Ερζεγοβίνης να κινούνται προς αντίθετες κατευθύνσεις. Ενώ η Σερβική Δημοκρατία προσανατολίζεται προς τη Ρωσία και αντιτίθεται στην ένταξη στο NATO, η Ομοσπονδία της Β-Ε υποστηρίζει μια φιλο-νατοϊκή και αντι-ρωσική πολιτική. Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει αναδείξει περαιτέρω τις αντιθέσεις των δύο οντοτήτων, αποτέλεσμα των οποίων είναι να παγώσει σε πολιτικό επίπεδο η διαδικασία ένταξης στο NATO. Παρόλα αυτά, τον Φεβρουάριο του 2023, ως απάντηση του πολέμου στην Ουκρανία, οι υπουργοί Άμυνας της Συμμαχίας ενέκριναν ένα νέο πακέτο για την οικοδόμηση των θεσμών της Β-Ε, στον αμυντικό τομέα (Defence Capacity Building), με στόχο την ενίσχυση των αμυντικών δυνατοτήτων της χώρας και της ασφαλείας της⁵.

Η Ρωσία έχει πλήρη επίγνωση της φθίνουσας στρατιωτικής και πολιτικής επιρροής της στα Δυτικά Βαλκάνια μετά την εισβολή στην Ουκρανία και έχει προσαρμόσει την στρατηγική της με στόχο να διατηρήσει την παρουσία της μέσω μιας υβριδικής προσέγγισης εκμεταλλευόμενη κυρίως του πολιτιστικού, ιστορικού και θρησκευτικούς δεσμούς με το σλαβο-χριστιανικό πληθυσμό της περιοχής. Προς τούτο, η Ρωσία έχει εντατικοποιήσει την εκστρατεία παραπληροφόρησης στην περιοχή επιδιώκοντας να διατηρήσει την εικόνα της ως υπερασπιστή του σλαβικού πληθυσμού έναντι της δυτικής επιθετικότητας και να καλλιεργήσει τον σκεπτικισμό -ακόμη και μεταξύ των φιλοδυτικών τμημάτων του πληθυσμού- απέναντι στο NATO και την ΕΕ. Επιπλέον, η Ρωσία εκμεταλλεύεται τις εθνοτικές εντάσεις, ιδίως στη Β-Ε και το Κόσοβο, παρέχοντας υποστήριξη σε ακραίες εθνικιστικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις υποδαυλίζοντας έτσι την αστάθεια. Οι διασυνδέσεις μεταξύ των ρωσικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας της, και παραστρατιωτικών ομάδων στα Δυτικά Βαλκάνια-όπως το "Kosovski Front" στη Σερβία, τους "Četniks" στη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης και των "Night Wolves" στο βόρειο Κόσοβο- είναι καλά τεκμηριωμένες. Οι ρωσικές υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας αποτελούν την αιχμή του δόρατος αυτών των προσπαθειών, και παρότι αυτές και οι σερβικές υπηρεσίες ασφαλείας και πληροφοριών συνεργάζονται, πρόσφατες πληροφορίες υποδηλώνουν ότι η σχέση τους δεν είναι τόσο απρόσκοπτη όσο φαίνεται. Η εντατικοποίηση των

⁴ <https://www.mod.gov.rs/eng/21333/medjunarodna-takticka-vezba-platinasti-vuk-2421333>

⁵ "Relations with Bosnia and Herzegovina", NATO, last updated: 30 Jan. 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm

προαναφερθέντων δραστηριοτήτων μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει αρχίσει να προβληματίζει τη Σερβία, ιδίως τον Πρόεδρο Αλεξάνταρ Βούτσιτς, ο οποίος διατηρεί μια άκρως συγκεντρωτική διοίκηση και επιδιώκει να ελέγχει όλες τις πτυχές της διακυβέρνησης στην Σερβία αλλά και στην ευρύτερη περιοχή με σερβικό πληθυσμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Σερβία έχει καταστείλει τις δραστηριότητες των ρωσικών ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών εντός των συνόρων της, ενώ έχει κηρύξει παράνομες τις όποιες προσπάθειες στρατολόγησης σέρβων σε αυτές. Επιπλέον, ο αυξανόμενος αριθμός Ρώσων μεταναστών στη Σερβία μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία προκαλεί σοβαρές ανησυχίες στη σερβική κυβέρνηση. Από την αρχή του πολέμου μέχρι τις αρχές του 2024, πάνω από 300.000 Ρώσοι έχουν δηλώσει τη Σερβία ως τόπο διαμονής τους. Η σερβική κυβέρνηση ανησυχεί ιδιαίτερα για το γεγονός ότι η ρωσική διασπορά έχει δημιουργήσει το δικό της “οικοσύστημα”, παραμένοντας σε μεγάλο βαθμό μη ενσωματωμένη στη σερβική κοινωνία και τις τοπικές κοινότητες. Υπάρχουν επίσης ανησυχιακές για τη Σερβική κυβέρνηση ενδείξεις ότι αυτή η διασπορά δραστηριοποιήθηκε κατά τη διάρκεια των πρόσφατων βουλευτικών και δημοτικών εκλογών στην Σερβία, επιχειρώντας να επηρεάσει και να υποστηρίξει υπερεθνικιστές φιλορώσους υποψηφίους και κόμματα - δραστηριότητες που δεν είχαν θετική απήχηση στον Πρόεδρο Βούτσιτς, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν σε κόμματα της αντιπολίτευσης.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει όμως ως αποτέλεσμα μια αναπροσαρμογή και της δυτικής αμυντικής πολιτικής στα Δυτικά Βαλκάνια. Τόσο το NATO όσο και η ΕΕ ανησυχούν όλο και περισσότερο για την κατάσταση ασφαλείας στα Δυτικά Βαλκάνια ιδιαίτερα λόγω των αυξημένων Ρωσικών υβριδικών δραστηριοτήτων και προσπαθούν να μετριάσουν οποιαδήποτε περαιτέρω επιδείνωση της περιφερειακής σταθερότητας. Ως αποτέλεσμα, το 2023, το NATO και η ΕΕ αύξησαν συνολικά το στρατιωτικό τους αποτύπωμα στο Κόσοβο και τη Β-Ε για πρώτη φορά από το 2011, ενισχύοντας τις δυνάμεις τόσο της KFOR⁶ όσο και της EUFOR⁷ μέσω της ανάπτυξης πρόσθετων στρατευμάτων, γεγονός που υποδηλώνει τη στρατηγική αξία της περιοχής στη σκιά της συνεχιζόμενης ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης.

6. Οι προσεγγίσεις των χωρών και οντοτήτων της περιοχής στη σκιά του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου

Ο πόλεμος στην Ουκρανία επανάφερε στην επιφάνεια και επιβεβαίωσε για μια ακόμη φορά την ύπαρξη των διαχωριστικών γραμμών μεταξύ οντοτήτων και πολιτικών φορέων στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, αναβιώνοντας μνήμες από τις προηγούμενες συγκρούσεις της δεκαετίας του 90', γεγονός που οδηγεί σε ποικίλες αντιδράσεις και προσεγγίσεις.

α. Η προσέγγιση του Κοσόβου

Οι αρχές του Κοσόβου, αξιοποιούν τον πόλεμο Ρωσίας-Ουκρανίας για να υποστηρίξουν την ανάγκη επιτάχυνσης της Ευρω-ατλαντικής ολοκλήρωσης, αναμένοντας τόσο από την ΕΕ όσο και από το NATO να παραβλέψουν ανεκπλήρωτες προϋποθέσεις προς το συμφέρον του περιορισμού της ρωσικής επιρροής στην περιοχή. Οι αρχές του Κοσόβου έχουν υιοθετήσει την προσέγγιση του σύνδρομου του Αισώπειου μύθου «φωνάζοντας λύκος το κοπάδι» όσον αφορά τις ρωσικές υβριδικές

⁶ “NATO reinforcements arrive in Kosovo”, NATO, last updated 6 October 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219088.htm.

⁷ Srecko Latal, “EU Double Bosnia Peacekeepers as Global Security Deteriorates”, Balkans Insight, accessed 27 August 2024, <https://balkaninsight.com/2022/02/24/eu-doubles-bosnia-peacekeepers-as-global-security-deteriorates/>.

δραστηριότητες, ιδίως στο βόρειο Κοσόβου και τη Σερβία. Υποστηρίζουν ότι η Σερβία χρησιμοποιεί τακτικές παρόμοιες με εκείνες που χρησιμοποίησε η Ρωσία κατά την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014, υποδηλώνοντας ότι η Σερβία σχεδιάζει να χρησιμοποιήσει "μικρά πράσινα ανθρωπάκια" για να πάρει τον έλεγχο του βόρειου Κοσόβου, διατηρώντας παράλληλα τη δυνατότητα της αληθοφανούς διάψευσης της άμεσης εμπλοκής της. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με τις Αρχές του Κοσόβου, το περιστατικό στην Μπάνσκα (Banjska)⁸ τον Νοέμβριο του 2023 ήταν ένα ατυχές για τη Σερβία συμβάν που αποκάλυψε τις προετοιμασίες της για μια υβριδική δράση "τύπου Κριμαίας" στο βόρειο Κόσοβο. Ένα χρόνο μετά, και παρά τις διαβεβαιώσεις περί του αντιθέτου από την Σερβική κυβέρνηση, οι Αρχές του Κοσόβου συνεχίζουν να ισχυρίζονται ότι η Σερβία δεν έχει εγκαταλείψει αυτό το σχέδιο και εκπαιδεύει παραστρατιωτικές και υπερεθνικιστικές ομάδες εντός της Σερβίας, υποστηριζόμενες προς τούτο από ρωσικές ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες.

β. Η Σερβική προσέγγιση

Η θέση της Σερβίας είναι πιο περίπλοκη. Η Σερβία κόμη και σήμερα αρνείται να συμμετάσχει στις κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας, υποστηρίζοντας την ουδετερότητα, όμως ο συνεχιζόμενος πόλεμος στην Ουκρανία περιόρισε σημαντικά τη δυνατότητα ελιγμών της Σερβίας. Η πίεση από τα δυτικά έθνη και την ΕΕ για να ευθυγραμμίσει την εξωτερική της πολιτική στενότερα με τους δυτικούς στόχους και να μειώσει τους δεσμούς της με τη Μόσχα βαίνει συνεχώς αυξανόμενη. Ως αποτέλεσμα, παρά κάποιες συμβολικές χειρονομίες υποστήριξης προς το Κρεμλίνο, η σερβική κυβέρνηση έχει εντείνει τις διπλωματικές, πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της με την Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της παροχής στρατιωτικής βοήθειας μέσω τρίτων⁹. Ωστόσο, η Σερβία συνεχίζει να ακολουθεί μια στρατηγική εξισορρόπησης, με στόχο τη διατήρηση καλών σχέσεων τόσο με τη Ρωσία όσο και με τη Δύση. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει στη Σερβία να αξιοποιεί τους δεσμούς της με τη Ρωσία για διπλωματική υποστήριξη, ιδίως όσον αφορά το ζήτημα του Κοσόβου, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει στενότερη ενσωμάτωση με τους δυτικούς θεσμούς. Καθώς οι σχέσεις της Σερβίας με τη Ρωσία επιβαρύνονται, η κινεζική επιρροή φαίνεται να αυξάνεται ως δυνητική εναλλακτική λύση σε συγκεκριμένους τομείς της εξωτερικής πολιτικής της Σερβίας. Οι σερβο-κινεζικές σχέσεις τα τελευταία δύο χρόνια έχουν αποκτήσει δυναμική, ιδίως στην οικονομική και στρατιωτική συνεργασία, αντιστακώντας την ευρύτερη στρατηγική της Σερβίας να εξισορροπήσει τις σχέσεις της με τις μεγάλες παγκόσμιες δυνάμεις.

γ. Η προσέγγιση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Η Β-Ε επίσης δεν συμμετέχει στις κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας, όχι όμως από επιλογή αλλά από εξαναγκασμό. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία υπογράμμισε για άλλη μια φορά τις διαιρέσεις της χώρας, με τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας να αντιτίθεται και να εμποδίζει κάθε απόφαση κατά της Ρωσίας. Αντιθέτως, ο ηγέτης της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας, Μίλοραντ Ντόντικ επιδιώκει να εντείνει τις οικονομικές σχέσεις με τη Ρωσία ενώ στοχεύει στο να εκμεταλλευτεί την απόσπαση

⁸ 23- 24 Σεπτεμβρίου 2023, υπερεθνικιστές Σέρβοι του Κοσόβου επιτέθηκαν κατά αστυνομικών του Κοσόβου, που ανταποκρίθηκαν για να αντιμετωπίσουν μια κατάσταση όπου φορτηγά χωρίς πινακίδες κυκλοφορίας απέκλειαν μια γέφυρα στον χωριό Banjska. Ο απολογισμός ήταν ένας νεκρός αστυνομικός και τρεις Σέρβοι ενώ κατασχέθηκε σημαντική ποσότητα όπλων και εκρηκτικών, ικανών να εξοπλίσουν μια διμοιρία.

⁹ Orhan Dragaš, "Serbia is not as neutral on Ukraine as it claims", Euractiv, accessed 1 August 2024, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/serbia-is-not-as-neutral-on-ukraine-as-it-claims/>.

της προσοχής της Δύσης στον πόλεμο στην Ουκρανία για να προωθήσει τους αυτονομιστικούς του στόχους, χρησιμοποιώντας προς τούτο τις διασυνδέσεις του με τη Μόσχα. Αντίθετα, η Ομοσπονδία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης έχει επιδείξει μια σαφέστατη ευθυγράμμιση με τις δυτικές πολιτικές συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης της ένταξης της στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ, η οποία συχνά παρεμποδίζεται από τις ενέργειες της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας. Σε αυτή τη διελκυστίνδα μεταξύ των οντοτήτων, η Σερβία ακολουθεί μια διφορούμενη πολιτική. Ενώ αποφεύγει να υποστηρίξει επίσημα τις αποσχιστικές φιλοδοξίες του Σερβο- Βόσνιου Ντόντικ, αποφεύγει επίσης την ευθεία καταδίκη, συντηρώντας έτσι ένα κλίμα αβεβαιότητας που επιβαρύνει την κατάσταση ασφαλείας της χώρας.

Σε γενικές γραμμές, οι αντιδράσεις των χωρών και οντοτήτων των Δυτικών Βαλκανίων σε σχέση με τον πόλεμο στην Ουκρανία αποκαλύπτουν την ύπαρξη ενός συνονθυλεύματος διαφορετικών συμφερόντων που διαμορφώνεται από ιστορικά προβλήματα, από πολιτικούς υπολογισμούς των χωρών της περιοχής και εξωτερικές πιέσεις. Καθώς το γεωπολιτικό τοπίο συνεχίζει να εξελίσσεται, οι περιφερειακοί αυτοί δρώντες (χώρες και οντότητες) θα πρέπει να επαναξιολογήσουν στις σχέσεις τους τόσο με τη Ρωσία όσο και με τη Δύση, εξισορροπώντας τα εθνικά συμφέροντα τους με τις ευρύτερες φιλοδοξίες τους για σταθερότητα στην περιοχή και την Ευρωπαϊκή τους ολοκλήρωση. Έτσι, η συνεχιζόμενη σύγκρουση στην Ουκρανία όχι μόνο υπογράμμισε τις υφιστάμενες διαιρέσεις, αλλά προκάλεσε και νέους προσανατολισμούς και ανακατατάξεις στην εξωτερική τους πολιτική που θα επηρεάσουν μεσοπρόθεσμα σημαντικά το μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων.

8. Προοπτικές: "Αυτός που σπέρνει ανέμους θερίζει θύελλες"

Η Σερβία έχει πέσει θύμα του ίδιου του αφηγήματός της. Με τα χρόνια, η Σερβία έχει κατασκευάσει ένα αφήγημα που απεικονίζει τη Ρωσία ως τον μοναδικό διεθνή δρώντα που υποστηρίζει τα συμφέροντα του σερβικού λαού και προστατεύει τα δικαιώματά του έναντι της Δύσης και του ΝΑΤΟ, βασιζόμενο στις κοινές σλαβικές ρίζες και κοινές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Σύμφωνα με έρευνα του 2024 που διεξήχθη στη Σερβία¹⁰, το 39% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η μελλοντική πολιτική της χώρας θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς τη Ρωσία, ενώ μόνο το 10% τάσσεται υπέρ μιας προσέγγισης με δυτικό προσανατολισμό. Επιπλέον, το 31% των ερωτηθέντων συμφωνεί και υποστηρίζει μια αδέσμευτη πολιτική της Σερβίας, που προβλέπει μια ισορροπημένη προσέγγιση μεταξύ Δύσης και Ρωσίας. Όσον αφορά το ΝΑΤΟ, η ίδια έρευνα δείχνει ότι το 39% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η Σερβία δεν πρέπει να έχει καμία απολύτως σχέση με το ΝΑΤΟ, ενώ το 30% τάσσεται υπέρ της αυξημένης επικοινωνίας αλλά όχι της συνεργασίας. Τα συναισθήματα αυτά βρίσκουν βαθιά απήχηση στον ψυχισμό του σερβικού πληθυσμού, εγκλωβίζοντας τη σερβική κυβέρνηση σε αυτό το πολιτικό πλαίσιο, περιορίζοντας τα περιθώρια ελιγμών της και τη δυνατότητα υιοθέτησης μιας ποιο ευέλικτης σε σχέση με τη Δύση, πολιτικής.

Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της Ρωσίας και της Σερβικής Δημοκρατίας υπό τη διακυβέρνηση του Ντόντικ αναμένεται να συνεχιστεί. Μολονότι η Ρωσία και ο Ντόντικ επιδιώκουν διαφορετικούς στόχους, οι τρέχουσες πολιτικές τους είναι συμπληρωματικές. Η Ρωσία στοχεύει στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού προς αυτήν πολιτικού περιβάλλοντος και περιβάλλοντος ασφαλείας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το οποίο να δημιουργεί διλήμματα για τη Δύση και να εμποδίζει

¹⁰ "Western Balkans Regional Poll February –March 2024", International Republican Institute (IRI), accessed 1 August 2024, <https://www.iri.org/resources/western-balkans-regional-poll-february-march-2024-full/>.

την Ευρωατλαντική ολοκλήρωση της χώρας, διατηρώντας ουσιαστικά μια "μαύρη τρύπα" στην πίσω αυλή της ΕΕ και στην περιοχή μετόπισθεν του ΝΑΤΟ. Για τον Ντόντικ, οι δεσμοί του με τη Ρωσία ενισχύουν την εκλογική του βάση και την υποστήριξή του από τις εθνικιστικές παρατάξεις της Σερβίας, ενισχύοντας την εικόνα του μόνου ηγέτη στα Δυτικά Βαλκάνια με άμεση επικοινωνία με Ρώσους πολιτικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου Πούτιν.

Παρ' όλα αυτά, ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει υπογραμμίσει τα όρια της ισχύος και επιρροής της Ρωσίας στην περιοχή. Η απομόνωση της Ρωσίας από τις ευρωπαϊκές χώρες έχει μειώσει την ικανότητά της να επηρεάζει τις πολιτικές εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι δύο κυρίαρχοι παράγοντες στην περιοχή παραμένουν το ΝΑΤΟ και η ΕΕ, με τέσσερις χώρες του ΝΑΤΟ και πέντε χώρες της ΕΕ να μην έχουν αναγνωρίσει ακόμη την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου¹¹. Έτσι, η ΕΕ πιθανότατα έχει μεγαλύτερη μόχλευση στη διαδικασία εξομάλυνσης των σχέσεων Σερβίας-Κοσόβου απ' ό,τι η Ρωσία. Κατά συνέπεια, ανάλογα με την έκβαση του πολέμου στην Ουκρανία, δεν είναι απίθανο η Σερβία και ο Πρόεδρος Βούτιτς να επιλέξουν τελικά την ευθυγράμμιση με την πολιτική της ΕΕ έναντι της Ρωσίας.

9 Συμπεράσματα

Ο πόλεμος στην Ουκρανία δεν έχει εξαπλωθεί στα Δυτικά Βαλκάνια και η πιθανότητα να συμβεί κάτι τέτοιο μεσοπρόθεσμα είναι μικρή. Η επιρροή της Ρωσίας στα Δυτικά Βαλκάνια αντιμετωπίζεται από το ΝΑΤΟ ως μια σοβαρή απειλή η οποία ξεπερνά τις αμιγώς στρατιωτικές ανησυχίες και αντικατοπτρίζει μια σύνθετη αλληλεπίδραση γεωπολιτικών, οικονομικών συμφερόντων και πολιτισμικών παραμέτρων. Επί του παρόντος η σύγκρουση Ρωσίας- Δύσης στην περιοχή είναι κυρίως μια μάχη αφηγημάτων. Το αποτέλεσμα αυτής της αντιπαράθεσης θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στη σταθερότητα, την ανάπτυξη και την υπαγωγή εν τέλει των χωρών αυτών είτε στη δυτική είτε στη ρωσική σφαίρα επιρροής.

Το πιο πιθανό σενάριο είναι ότι η Ρωσία θα συνεχίσει να υποκινεί αστάθεια στην περιοχή μέσω προπαγάνδας και παραπληροφόρησης, στηρίζοντας αντιδυτικούς πολιτικούς και εκμεταλλευόμενη όλα τα διαθέσιμα διπλωματικά μέσα προκειμένου να υπονομεύσει την Ευρωατλαντική ολοκλήρωση των χωρών στην περιοχή. Η σοβαρότερη απειλή για το ΝΑΤΟ και την ΕΕ σε περιφερειακό επίπεδο έγκειται στη δυνατότητα της Ρωσίας να προκαλέσει, εφόσον το επιθυμεί, μια σοβαρή κρίση (συμπεριλαμβανομένων και ενόπλων συγκρούσεων) εκμεταλλευόμενη τις εθνικές εντάσεις και αναδεικνύοντας τα Δυτικά Βαλκάνια ως ένα νέο πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ Ρωσίας και Δύσης μέσω "αντιπροσώπων", παρόμοια με την τρέχουσα κατάσταση στην Ουκρανία.

Εντούτοις, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η επιτυχία των προσπαθειών της Ρωσίας εξαρτάται λιγότερο από την ίδια τη Ρωσία και περισσότερο από τους τοπικούς δρώντες, με κυριότερο τη Σερβία. Η Ρωσία μπορεί να επιτύχει ελάχιστα στην περιοχή χωρίς την άμεση ή έμμεση στήριξη της Σερβίας, γεγονός το οποίο η Μόσχα γνωρίζει καλά. Είναι επίσης κρίσιμο η Δύση να αναγνωρίσει αυτήν την πραγματικότητα και να προσαρμόσει τις στρατηγικές της, με στόχο να «κερδίσει» τη Σερβία διατηρώντας ταυτόχρονα το φιλοδυτικό προσανατολισμό των υπολοίπων χωρών και οντοτήτων στην περιοχή. Μια τέτοια πολιτική της Δύσης θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει κατ' ελάχιστον; αξιόπιστες εγγυήσεις για την ασφάλεια στα Δυτικά Βαλκάνια, έναν μηχανισμό που να προβλέπει κατανομή ευθυνών και λογοδοσία στις περιπτώσεις

¹¹ Ρουμανία, Σλοβακία, Ελλάδα, Ισπανία και Κύπρος.

επιθετικότητας και μέτρα για την σταθεροποίηση και ανάπτυξη των δεσμών και σχέσεων μεταξύ Δύσης και Σερβία ξεκινώντας από τη βάση (bottom up approach). Το μεν πρώτο από τα παραπάνω υλοποιείται ήδη με την παρουσία της KFOR και της EUFOR στο Κόσοβο και την B-E αντίστοιχα. Το δεύτερο υλοποιείται εν μέρη μόνο και όχι συλλογικά δημιουργώντας μια αίσθηση στους πολιτικούς δρώντες της περιοχής ότι μπορούν εύκολα να το αντιπαρέλθουν με ελάχιστο κόστος. Το τρίτο, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι υλοποιείται ως μέρος των τυπικών διαδικασιών της ενσωμάτωσης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στις Ευρω-ατλαντικές δομές. Παρόλα αυτά η ελπιστική προσέγγιση (κυβέρνηση- θεσμών) δεν αντιπροσωπεύει το λαϊκό αίσθημα και βούληση. Η Δύση, στην προκειμένη περίπτωση, θα πρέπει να καταβάλει προσπάθειες να κερδίσει «την καρδιά και το μυαλό» του σερβικού πληθυσμού (bottom up approach). Αυτό μπορεί να γίνει με μια σειρά από δράσεις και μέτρα που να αποσκοπούν στην προώθηση μιας πολιτικής, πολιτιστικής διπλωματίας μέσω προγραμμάτων ανταλλαγής, υποτροφιών και συνεργασίας με σερβικά ιδρύματα καθώς η ενίσχυση των ανθρώπινων σχέσεων μπορεί να προαγάγει την καλή θέληση και την αμοιβαία κατανόηση. Επίσης η Δύση θα πρέπει να αντιμετωπίσει ενεργά τη ρωσική προπαγάνδα στην περιοχή προάγοντας ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης και πρωτοβουλίες επαλήθευσης ή αντίκρουσης ψευδών πληροφοριών. Η παροχή αξιόπιστης πληροφορίας σχετικά με τα οφέλη της συνεργασίας με την Δύση μπορεί να βοηθήσει στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και να προάγει την εικόνα της Δύσης στις Σερβόφωνες περιοχές. Ακόμη, μπορεί η Δύση να αναλάβει δράσεις υποστήριξης της Κοινωνίας των Πολιτών, επενδύοντας σε πρωτοβουλίες τοπικής διακυβέρνησης και να υποστηρίξει οργανώσεις των πολιτών που προάγουν δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να ενισχύσει την ανθεκτικότητά τους στις ρωσικές επιρροές. Η Δύση θα πρέπει να αναδείξει και τους ιστορικούς δεσμούς με τον σερβικό λαό, τονίζοντας τους πολιτιστικούς και ιστορικούς δεσμούς μεταξύ Σερβίας και Δύσης, προκειμένου να ενισχυθεί ένα αίσθημα κοινής ταυτότητας και των κοινών αξιών. Τέλος θα πρέπει να αναθεωρήσει το στρατηγικό σχέδιο επικοινωνίας (STRATCOM) αναπτύσσοντας και συμπεριλαμβάνοντας στρατηγικές επικοινωνίας που θα αντηχούν στην εθνική ταυτότητα και τις αξίες της Σερβίας, τονίζοντας το σεβασμό στην κυριαρχία και τη μη παρέμβαση, ενώ θα απεικονίζουν τα οφέλη της ευθυγράμμισής της με τη Δύση.

Ο Δρ. Βασίλειος Αρσονιάδης, σπούδασε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, έχει μεταπτυχιακό στην πολιτική επιστήμη στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο με άριστα και είναι διδάκτορας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου της Θράκης. Υπήρξε επικεφαλής ομάδας επιχειρησιακής σχεδίασης του Συμμαχικού Στρατηγείου Ταχείας Αντιδράσεως του NATO και μέντορας σε θέματα επιχειρησιακής σχεδίασης στην Ακαδημία Άμυνας (DefenceAcademy) του Ηνωμένου Βασιλείου. Από τον Σεπτέμβριο του 2017 είναι τμηματάρχης του Τμήματος Ανάλυσης πληροφοριών και επικεφαλής αναλυτής (Lead Analyst) του Διακλαδικού Συμμαχικού Στρατηγείου της Δομής Διοίκησης του NATO στη Νάπολη της Ιταλίας.